

PROGRAM SKUPA I
SAŽETCI IZLAGANJA

INTELEKTUALNA POVIJEST

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Zagreb, 2024.

DE RODINI OFFER
PAR SOUSCRIPTION

Studentski znanstveni skup

INTELEKTUALNA POVIJEST

INTELLECTUAL HISTORY

Program skupa i sažetci izlaganja

Uz potporu:

Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta
u Zagrebu

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI

Studentski znanstveni skup *Intelektualna povijest* organiziralo je uredništvo 19. broja časopisa studenata povijesti „Pro tempore“ uz potporu Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Izdavanje programske knjižice financirano je novcem dobivenim na *Natječaju za sufinanciranje studentskih projekata 2024.*

Organizacijski odbor skupa:

Filip Bačurin

Marija Bišćan

Ivan Ćorić

Ivana Đorđić

Adrian Filčić

Ivan Mrnarević

Tijana Vokal

*Program skupa
i sažetci izlaganja*

STUDENTSKI ZNANSTVENI SKUP

**INTELEKTUALNA
POVIJEST**

**INTELLECTUAL
HISTORY**

Vijećnica
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu,
8. travnja 2024.

Pro tempore časopis je studenata povijesti s Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji izlazi od 2004. godine. Časopis objavljuje znanstvene, stručne i pregledne radove te eseje, prikaze, intervjue i druge priloge iz područja povijesti, arheologije, povijesti umjetnosti i ostalih srodnih disciplina. Jedna od glavnih svrha časopisa jest ponuditi studentima platformu za objavljivanje vlastitih radova te tako poticati studentsku istraživačku aktivnost i njihov znanstveni razvoj. S tim ciljem, već treću godinu zaredom uredništvo časopisa odlučilo je organizirati studentski znanstveni skup na temu istovjetnu temi 19. broja časopisa. Intelektualna povijest široko je područje unutar historijske znanosti koje obuhvaća sva povijesna razdoblja, iako istraživački potencijal nije jednako lako ostvariv u svakome od njih. Na to upućuje i izraženiji interes izlagača za ranonovovjekovnim, modernim i suvremenim temama u kojima se isprepliću elementi povijesti ideja i povijesti intelektualaca. Izlaganja sa skupa, ovisno o pojedinačnim dogovorima s izlagačima, namjeravaju se objaviti u 19. broju časopisa *Pro tempore*.

Organizacijski odbor skupa
8. travnja 2024.

PROGRAM SKUPA

Skup se održava u Vijećnici Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Ponedjeljak, 8. travnja 2024.

- 10.00**   **Otvaranje skupa**
Uvodna riječ i pozdrav **Tijane Vokal**,
glavne urednice 19. broja časopisa *Pro tempore*
Skup otvara **prof. dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus**,
pročelnica Odsjeka za povijest
- 10.20**   **Ruben Prstec**, *Prilog historijskoj analizi protohermeneutike*
Matije Vlačić Ilirika
- 10.40**   **Ivan Podnar**, *Umjetnost u službi ideje – utjecaj Tridentskog*
koncila na umjetnost u doba baroka
- 11.00**   **Matija Pudić**, *Vjerska politika Akbara Velikog: sulh-i-kul i*
Din-i-ilahi
- 11.20**   **Marko Zidarić**, *Proustova teorija hermafroditizma*
- 11.40**   **Ivan Šanjug**, *Intelektualna povijest sporova o herbartizmu i*
Sveučilište u Zagrebu
- 12.00**   **Diskusija** (moderator: Adrian Filčić)
- 12.30**   **Pauza (do 14.00)**

- 14.00**   **Marko Perišić**, *Izvori popularnosti NOP-a u Dalmaciji*
- 14.20**   **Lucija Mihalek**, *Naoružani narod kao sistem društvene organizacije obrane – marksizam, lenjinizam, titoizam*
- 14.40**   **Sanja Gudelj**, *Nikica Slavić: idealist u raljama ideologije*
- 15.00**   **Ivan Ćorić**, *Nestranački pluralizam u raspravama o političkoj tranziciji u Hrvatskoj krajem 1980-ih*
- 15.20**   **Adrijan Štivić**, *Književnost kao komunikacija – susreti dviju paradigmi*
- 15.40**   **Filip Bačurin**, *Metamodernizam: na granici šale i ozbiljnosti*
- 16.00**   **Završna rasprava i zatvaranje skupa**
(moderatorica: Ivana Đorđić)

SAŽETCI IZLAGANJA

Ruben Prstec

prijediplomski studij povijesti i anglistike

Prilog historijskoj analizi protohermeneutike Matije Vlačić Ilirika

U sklopu recentnih pogleda na intelektualnu historiju, tj. povijest intelektualaca, rad pokušava rekonstruirati hermeneutički model kojim Vlačić analizira i nastoji objasniti Sveto pismo. Istraživanje se ponajprije oslanja na Foucaultovu analizu dominantnoga epistemološkog sklopa Europe 16. stoljeća, kao i na teorije moderniteta i konfesionalne Europe. Rad prikazuje Vlačićev dvojak sustav tumačenja Biblije: istovremeno i kao proizvod svojeg vremena i kao značajan filozofsko-teološki proboj, pritom oprezno smještajući Vlačića u njegov povijesno-geografski kontekst.

Ivan Podnar

mag. educ. hist. et hist. art.

Umjetnost u službi ideje – utjecaj Tridentskog koncila na umjetnost u doba baroka

Razdoblje nakon reformacije bilo je iznimno turbulentno za katoličku Crkvu, čiji je cilj bio konsolidirati se nakon velikih vjerskih promjena 16. stoljeća. Političke i vjerske tenzije uzrokovale su proces koji se u historiografiji naziva protureformacija ili katolička obnova. Potrebno je naglasiti kako Crkva organizira Tridentski koncil kako bi zadržala temeljnu strukturu i nedvosmisleno odbacila protestantske ideje. U tom kontekstu, potvrde ključnih doktrina i dogmi bile su prijeko potrebne. Međutim, ono što u svom izlaganju želim naglasiti jest povezanost umjetnosti i protureformacije, odnosno umjetnost u službi ideje. Duh katoličke obnove izrazito se osjetio na području pobožnosti, obrazovanja i barokne umjetnosti. Protestantski ikonoklazam uzrokovao je suprotnu reakciju Crkve u pogledu razvitka stila koji se najjednostavnije može označiti pojmom „kićenost“, a to je barok. Crkva u razdoblju nakon Tridentskog koncila želi ostvariti potvrdu svoje snage i moći, a umjetnost u tom razdoblju postaje didaktička, ona poučava ljude o vjeri. Treba naglasiti da je barokna umjetnost izrazito heterogena i ne treba ju povezivati isključivo s religioznom tematikom. U izlaganju ću kroz primjere dvaju umjetnika (Gian Lorenzo Bernini i Caravaggio) opisati umjetnost u razdoblju baroka. Caravaggiovo stvaralaštvo vezuje se uz sakralne teme, no uz realističan i desakraliziran način. Bernini je obilježio kiparstvo, naročito rimsku skulpturu, te ističe dramatičnost i teatralnost u prikazima kršćanskih likova. Umjetnost protureformacije nastala je kao protuteža reformaciji te je morala pokazivati moć Crkve i potvrdu njene moći. Tako nastaju neka od najpoznatijih

umjetničkih djela kao što je „Ekstaza sv. Tereze“. Zanos koji je kipar uspio dočarati doprinosi shvaćanju važnosti duhovnog života u čovjeku, a to je ključna sastavnica katoličke obnove. Također bih u izlaganju želio izdvojiti i par primjera isusovačke arhitekture. Treba naglasiti da su nositelji katoličke obnove bili isusovci koji su osnovani s ciljem širenja i ponovnog zadobivanja utjecaja za Crkvu kao što je bilo i prije reformacije. U tom kontekstu, arhitektura baroka postaje iznimno teatralna, dekorativna te grandiozna. „Barokizacija“ crkve sv. Petra vjerojatno je i najbolji primjer. Od primjera u Hrvatskoj izdvojio bih katedralu sv. Vida (nekadašnju crkvu riječkih isusovaca) iz 17. stoljeća.

Matija Pudić

prijediplomski studij povijesti i anglistike

Vjerska politika Akbara Velikog: *Sulh-i-Kul* i *Din-i-Ilahi*

Druga polovica 16. stoljeća u Indiji obilježena je vladavinom najvećeg mogulskog cara Akbara Velikog. Od dolaska na prijestolje 1556. godine do njegove smrti 1605. Akbar je od Mogulskog Carstva napravio pravu velesilu, najmoćniju državu u Indiji i jedno od triju velikih islamskih „barut“ carstava ranog novog vijeka. Iako se historiografija uglavnom bavila Akbarovim političkim i vojnim dostignućima, zavidan je broj radova napisan i o njegovoj tolerantnoj vjerskoj politici *Sulh-i-Kul* (univerzalni mir). *Sulh-i-Kul* predstavlja ideju vjerske slobode za sve i doživljava svoj vrhunac upravo za vrijeme Akbarove vladavine, iako je u mogulskoj dinastiji i kasnije bilo još sljedbenika ove ideologije (Akbarov sin Džahangir i praunuk Dara Shikoh). Akbarova promocija *Sulh-i-Kula* jasno je vidljiva u stvaranju nove islamske sekte *Din-i-Ilahi* 1582. godine. Ta sekta, koja je bila temeljena na sunitskom islamu, spajala je elemente nekoliko različitih religija, poput šijitskog islama, sufizma, džainizma i hinduizma te je u potpunosti pokazala Akbarovu toleranciju prema drugim vjerama. Cilj ovog izlaganja je pokazati kako i zašto se u Akbaru stvaraju ideje vjerske tolerancije. Analizom religija i religijskih denominacija koje su utjecale na Akbara (šijitski i sunitski islam, sufizam, džainizam, hinduizam i kršćanstvo) dobiva se slika vjerskog pluralizma u kojem je Akbar živio i djelovao. Za svaku od navedenih religija bit će objašnjeno kada točno Akbar dolazi u kontakt s njima, preko čega ili koga i kakve je to posljedice imalo za njega.

Marko Zidarić

univ. bacc. hist. et litt. comp.

Proustova teorija hermafroditizma

Osim što je temeljito razradio problematiku nehotičnog sjećanja, perspektivizma spoznaje i ljubavi kao imaginarno-narcističkog procesa, pripovjedač ciklusa romana *U traganju za izgubljenim vremenom* susreće se s *la race maudite*, pripadnicima homoseksualne supkulture koji zbog svojih sklonosti žive u strahu od društvenog ostracizma. Svoju „teoriju“ hermafroditizma, odnosno muškog tijela koje nesretno nastanjuje ženska duša, Proustov pripovjedač pomno razrađuje u prvom poglavlju romana *Sodoma i Gomora*. Cilj je ovog izlaganja prikazati na koji način pripovjedač perpetuira stereotipe svoga razdoblja, a koji se temelje na idejama *scientiae sexualis*, znanosti koja nastoji uspostaviti temeljne zakone ljudskog seksualnog ponašanja i koja je po mišljenju Michela Foucaulta *blagolagoljiva u iskazima* svoga gađenja. Budući da se tijekom 19. stoljeća formiraju kategorije seksualnog identiteta, poseban se naglasak stavlja na Proustovu uspostavu seksualne tipologije. Takva „metoda“ najviše se primjenjuje u opisima Charlusa, pripadnika društvene elite koji život provodi u skrivanju vlastite esencije i koji služi kao okosnica za pripovjedačevo razmišljanje o vrsti muškaraca kojima su tijelo i duša u rodnom antagonizmu.

Ivan Šanjug

mag. hist. et phil.

Intelektualna povijest sporova o herbartizmu i Sveučilište u Zagrebu

U ovom se radu prikazuju intelektualni, kulturni i politički sporovi vezani uz nastanak i kraj herbartizma kao dominantnog akademskog usmjerenja u Banskoj Hrvatskoj, odnosno na Zagrebačkom sveučilištu. Dan je pregled filozofsko-akademske situacije u Habsburškoj Monarhiji 19. stoljeća koja je omogućila razvoj herbartizma te utjecaja austrijske filozofije na ranu hrvatsku filozofiju. Herbartizam, promatran kao paradigma, uspostavio je dominaciju u nastajućem hrvatskom akademskom polju te je svoj dominantan položaj neuspješno pokušao zadržati u periodu razvoja pozitivnih znanosti na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Zagrebački herbartistički profesori, kao istaknuti javni intelektualci, imali su značajnu ulogu u usmjeravanju i održanju intelektualnih tokova na polju filozofije, društvenih znanosti i umjetnosti. Poseban značaj imalo je pritom sveučilište kao poprište borbi za prestiž i intelektualni uspjeh unutar akademskog polja.

Marko Perišić

prijediplomski studij povijesti i anglistike

Izvori popularnosti NOP-a u Dalmaciji

Drugi svjetski rat bio je razdoblje političke i teritorijalne rascjepkanosti hrvatskoga nacionalnog prostora. Pitanje opredjeljenja naroda, regija ili mjesta za razne političke opcije koje su se tada pojavile, često je predmet kontroverznih rasprava nakon prevladavajuće dogme o popularnosti NOP-a. Dalmacija je bila regija u čiju je privrženost NOP-u malo tko sumnjao ili ju detaljnije analizirao. Ta regija na prijelazu dvadesetog stoljeća dovršava svoj proces hrvatske nacionalne integracije, no krajem Prvoga svjetskog rata postaje središte geopolitičkih prepirki koje će popularizirati tekovine jugoslavizma. Međutim, gospodarska zaostalost, agrarna prenapućenost i ekonomska kriza priklonit će Dalmaciju oporbi Hrvatske seljačke stranke te posaditi sjeme socijalističkog pokreta. Proglašenje NDH rezultirat će isprva valom euforije u Dalmaciji nakon nezadovoljstva jugoslavenskim režimom. Potpisivanje Rimskih ugovora, talijanska okupacija, neutralnost HSS-a, nezainteresiranost ustaških vlasti da riješi ekonomske probleme ili da zaštiti narod od represije raznih vojski, sve je to hranilo socijalističku propagandu. Partizanski će pokret, obećavajući zaštitu, ekonomsku reformu i političke promjene, rasti iz godine u godinu nakon neuspjela ustanka 1941.g. Pad Italije bit će prijelomna točka koja će uzrokovati izravnu mobilizaciju Dalmatinaca u NOP te ukazati na loše izgleda sila Osovine da dobiju rat. Partizanska propaganda, pa i represivne mjere dovest će Dalmaciju u Titove ruke.

Lucija Mihalek

univ. bacc. hist.

Naoružani narod kao sistem društvene organizacije obrane – marksizam, lenjinizam, titoizam

Velike promjene u načinu vojnog organiziranja Jugoslavije nastupile su krajem šezdesetih godina, nakon invazije zemalja Varšavskog ugovora (osim Rumunjske) na Čehoslovačku 1968. godine. Novoformirana koncepcija općenarodne obrane i društvene samozaštite svoje korijene i začetke pronalazila je u teorijskim tekstovima Karla Marxa i Friedricha Engelsa s kraja 19. stoljeća, u kojima su autori raspravljali o potrebi društvenog organiziranja obrane utemeljenog na tezi o naoružanom narodu. Marksistički filozofi nikada nisu cjelovito i sistematski obradili svoja razmišljanja o načinu vojnog organiziranja komunističkog društva, ali se temeljne zamisli i smjernice za ostvarenje doktrine naoružanog naroda mogu pronaći u njihovim pisanjima o vojnim i političkim iskustvima francuskog naroda, napose Pariške komune. Marx i Engels navedenu su tezu razvijali prvenstveno na teorijskoj razini, dok je Lenjin njihove inicijalne zamisli prilagodio i praktično usvojio tijekom i nakon Oktobarske revolucije, ponajviše u kontekstu odnosa imperijalističkih snaga i socijalističke revolucije. Jugoslavenska verzija vojnog organiziranja predstavljala je ispreplitanje marksističke misli s iskustvima Narodnooslobodilačkog pokreta tijekom Drugog svjetskog rata, a za tvorca doktrine općenarodne obrane bespogovorno se uzimao predsjednik Tito. Dakle, linija Marx i Engels-Lenjin-Tito dominantna je u jugoslavenskoj literaturi kada se govori o znanstvenoj utemeljenosti i razvoju općenarodne obrane, ali i političkoj legitimaciji novoformiranog vojnog organiziranja društva.

Sanja Gudelj

univ. bacc. hist. et lat.

Nikica Slavić: *idealist u raljama ideologije*

Nikica Slavić (1914. – 2001.) bio je hrvatski intelektualac, humanist i novinar. Iako je potjecao iz bogate trgovačke obitelji, Slavić je od rane životne dobi pokazivao senzibilitet za društvenu nepravdu. Viziju boljega svijeta Slavić će isprva inkorporirati u skautsko društvo, čiji će vođa upravo zbog dosljednosti kasnije i postati. No Slavićeva privrženost idealima proširila se i aktivnim sudjelovanjem u društvu *Napredna omladina*, organiziranjem i vođenjem Pučkog sveučilišta u Kninu, kao i osnivanjem Narodnog sveučilišta gdje je artikulirao vlastite stavove sudjelujući u raspravama socijalno-filozofskog karaktera, radio na prosvjećivanju naroda i sl. Za vrijeme rata pristupa antifašističkom pokretu s vjerom u „nenasilnu promjenu svijeta“. No stvari se za Slavića mijenjaju dolaskom komunista na vlast, stoga je cilj ovoga izlaganja na temelju literature i izvora prikazati sudbinu jednog intelektualca koji je zbog kritičkog promišljanja i dosljednosti postao „idealist – pasivist“ u monolitnom komunističkom sustavu okusivši i surovost i nehumanost na Golom otoku.

Ivan Ćorić

univ. bacc. hist.

Nestranački pluralizam u raspravama o političkoj tranziciji u Hrvatskoj krajem 1980-ih

Kako je napredovala politička i ekonomska kriza u socijalističkoj Jugoslaviji krajem njezina životnog vijeka, u vrhu vlasti i sve liberalnijem javnom prostoru javila se žustra rasprava o budućnosti postojećeg političkog poretka. Nakon Prve konferencije Saveza komunista Jugoslavije 1988. godine, počelo se ozbiljnije razmišljati o demokratizaciji samoupravnih institucija, pri čemu je fokus tijekom prve faze ovog procesa bio na Socijalističkom savezu radnog naroda, krovnoj društveno-političkoj organizaciji u zemlji. Prema zamisli koja je dominirala raspravama u Hrvatskoj, SSRN je trebao poslužiti kao proto-parlamentarna platforma za uvođenje davno zamišljenog nestranačkog pluralizma. Zastupnici ove ideje smatrali su da ona ima uporište u postojećim samoupravnim ciljevima. Razlozi njihova priklanjanja ovoj ideji i njezinog napuštanja u korist višestranačja mogu nas dovesti do različitih zaključaka.

Adrijan Štivić

univ. bacc. hist. et philol. croat.

Književnost kao komunikacija – susreti dviju paradigmi

Shvaćajući širi okvir različitih struja i koncepcija u filozofiji znanosti i umjetnosti 20. stoljeća kao određenu vrstu masovnih pokreta unutar društvene skupine intelektualaca modernog doba, a posebno u paradigmi razdora filozofije na kontinentalni i analitički pristup, rad predstavlja neobičnu hipotezu Perrya Andersona o poststrukturalizmu kao radikalizaciji strukturalizma te pregled recepcije strukturalizma u angloameričkoj lingvistici. Pokazuje se kako oba pristupa tijekom 20. stoljeća u središte svog proučavanja postupno stavljaju tekst i komunikacijski aspekt jezika. Dokaz ove hipoteze vrši se upotrebom metodološkog aparata ovih dviju paradigmi na jedan isti tekst – Borgesovu kratku priču „Pierre Menard, autor Don Quijotea“ koja postavlja filozofska pitanja o identitetu književnog teksta. S jedne strane, filozof kontinentalne paradigme Jacques Derrida tvrdi da koncept autorstva i čitanja teksta nije moguć dok se ne shvati koncept odsustva autora i postojanosti teksta kao jedinog preostalog materijala. Time se uvodi i Derridaova teorija komunikacije koja tumači da je tekst ponovljiv ako ga se primijeni u različitim vremensko-prostornim kontekstima. Tako tekst kroz svoju iterabilnost, odnosno ponovljivost, uvelike diseminira, odnosno proizvodi nova značenja. S druge strane, filozof analitičke paradigme Arthur Danto ističe da se identiteti teksta određuju ovisno o njegovim interpretacijama, odnosno postoji onoliko djela koliko ima interpretacija, upravo zbog izmjena kulturnih konteksta. Nelson Goodman pak pokazuje naklonost zastarjeloj paradigmi tvrdeći da se mora gledati isključivo sintaksa određenog teksta. Naime, upravo eminentna studija američke (i europske) lingvistike Robert-Alaina de Bea-

ugrandea i Wolfganga Ulricha Dresslera tekst definira kao komunikacijski događaj, time uvelike primičući Derridaa i Dantoa mnogo srodnije u povijesti teorije jezika. Zaključci su uvelike potvrdili prethodno postavljene hipoteze. Iz analize primarnih, izvornih tekstova teoretičara kontinentalne i analitičke paradigme djelatnih tijekom 20. stoljeća, utvrđeno je da tekst i komunikacija zauzimaju središnje mjesto u njihovim istraživanjima.

Filip Bačurin

univ. bacc. hist.

Metamodernizam: na granici šale i ozbiljnosti

U posljednjih desetak godina sve je prisutnija nova kulturološka i znanstvena epistema metamodernizma koja nastoji razriješiti krizu u kojoj se postmodernistička paradigma nalazi još od kraja 1990-ih. Miješajući optimizam i svrhovitost modernizma s oprežnošću i skeptičnošću postmodernizma, metamodernizam nastoji ukazati na nove načine razumijevanja svijeta koji se svakodnevno hrva s novim preprekama kao što su razvoj umjetne inteligencije, migracije prema Zapadu, novi ratovi, mogućnost novog bipolarnog poretka između SAD-a i Kine, rodne i seksualne nesuglasice itd. Obilježja metamodernizma vrijedi stoga proučiti unutar suvremenog konteksta. Kako bi se u tome uspjelo, izlaganje će se neprestano osvrutati i na prijašnje episteme iz kojih se metamodernizam razvio, propitkujući pritom mogućnosti samog metamodernizma te njegovu korisnost u znanosti i historiografiji.

Bilješke / Notes:

Izdavač:

Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Časopis studenata povijesti „Pro tempore“

Urednica:

Tijana Vokal

Lektura i korektura:

Marija Mrnjavac

Lucija Rak

Jakov Zidarić

Oblikovanje:

Filip Šimunjak

Tisak:

Studio moderna d.o.o.

Naklada:

Tiskano u 50 primjeraka

Slika na omotu:

Mislilac (fra. *Le Penseur*), Auguste Rodin, 1904.

Musée Rodin, Pariz

(©FreeUsePolicy)

Zagreb,

2024.

LE PENSEUR
DE RODIN OFFERT
PAR SOUSCRIPTION
PUBLIÉE